

Ocena rozprawy habilitacyjnej (osiągnięcia naukowego) oraz całokształtu dorobku naukowego, organizacyjnego i dydaktycznego dra Jana Rysia ubiegającego się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika

Uwagi ogólne

Recenzja obejmuje, w odrębnych i wyraźnie zaznaczonych częściach (zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.), ocenę osiągnięcia naukowego osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego, które jest opisane w art. 16 ust. 2 pkt 1 i 2 Ustawy, oraz jej istotnej aktywności naukowej, w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz na podstawie uchwały Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 8 października 2019 r. powołującej komisję habilitacyjną w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego Pana dra Jana Rysia.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną.

1. Informacje ogólne na temat osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego i głównych kierunków jego działalności naukowej

Dr Jan Ryś ukończył w 1982 r. studia magisterskie w zakresie historii w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. W 1991 r. na Wydziale Humanistycznym tejże uczelni (na podstawie dysertacji *Szkolnictwo parafialne w miastach*

Małopolski w XV wieku) uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Od czasów ukończenia studiów cały dotychczasowy okres aktywności naukowej Habilitanta związany był z macierzystą uczelnią, która w międzyczasie zmieniała nazwę (najpierw WSP, później Akademia Pedagogiczna, a obecnie Uniwersytet Pedagogiczny). Jednak przez cały czas dr J. Ryś pracował w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania. Od 1982 r. był w niej zatrudniony jako asystent, a od 1992 r. – jako adiunkt. Miejsce zatrudnienia zdeterminowało kierunki aktywności naukowej Habilitanta, które koncentrują się na dziejach oświaty i wychowania od średniowiecza po współczesność, które wchodzą w zakres nauk historycznych oraz pedagogicznych. Zasadniczy nurt jego działalności stanowią badania historyczno-oświatowe dotyczące okresu XV-XIX w. Habilitant w swej pracy naukowej podejmował szereg zagadnień szczegółowych, które można zgrupować w kilka bloków tematycznych, takich jak: rozwój sieci szkolnictwa polskiego, proces nauczania i wychowania, kadra nauczycielska, obyczajowość uczniowska oraz dzieje poszczególnych szkół. Dr J. Ryś nie unikał także podejmowania tematów z najnowszej historii oświaty i wychowania (XX i początek XXI w.), zachowując przy tym jednak specjalizację badawczą z okresu staropolskiego. Znaczna część dorobku pisarskiego Habilitanta wpisuje się równocześnie w sferę badań regionalnych. Od kilku lat przedmiotem zainteresowania dra J. Rysia stało się staropolskie wychowanie w rodzinach szlacheckich oraz szkolnictwo wojskowe w Polsce w XVIII w.

2. Wskazanie i ocena osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki

Dr Jan Ryś za swe najważniejsze dotychczasowe osiągnięcie naukowe uznał monografię *Żołnierska paideia. Wychowanie i szkolenie wojskowe w Polsce w XVI–XVII wieku*, Wydawnictwo Ignatianum, Kraków 2019, ss. 758. Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Kalina Bartnicka i prof. dr hab. Mirosław Nagielski. Wspomniane bardzo obszerne opracowanie można nazwać (wg klasyfikacji T. Pilcha) monografią pedagogiczną, powstałą przy wykorzystaniu techniki badawczej w postaci analizy dokumentów (źródeł rękopiśmiennych i drukowanych oraz tematycznej literatury naukowej).

Wychowanie wojskowe w okresie staropolskim stało się funkcją społeczną i faktycznie obejmowało większość społeczeństwa. Celem, który założył sobie J. Ryś było przedstawienie żołnierskiej paidei, rozumianej jako system formowania doskonałego

żołnierza, w tym przypadku wywodzącego się głównie ze stanu szlacheckiego. Za teren badawczy uznał ziemie Rzeczypospolitej. Zakresem chronologicznym objął XVI i XVII w., czyli „złote czasy” Rzeczypospolitej.

Pod względem struktury formalnej całość opracowania składa się z wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, indeksu osób oraz streszczenia w j. angielskim. Książkę rozpoczyna bardzo obszerny wstęp o charakterze metodologicznym (liczący 45 stron). J. Ryś uzasadnił w nim wybór tematu badawczego, omówił stan badań oraz układ wewnętrzny książki. Poza tym Autor zamieścił w nim ogólne rozważania na temat wychowania wojskowego szlachty, które potraktował jako samoistny nurt staropolskiego wychowania.

Część zasadnicza monografii została podzielona na większe i mniejsze partie. Tymi większymi są 3 części, liczące 2 lub 3 rozdziały, na które składają się podrozdziały, zaś z tych jeszcze wydzielono zagadnienia szczegółowe. Struktura pracy jest więc dość skomplikowana, co jest konsekwencją przyjętej przez Autora wizji monografii o układzie problemowym, wielowątkowym, z bardzo dużą ilością tematycznych zagadnień. Dwie pierwsze części książki poświęcono dwom głównym kręgom wychowawczym i edukacyjnym, a mianowicie *domowi i światu*. Z kolei trzecia część (*Między ideałem a rzeczywistością*) dotyczy efektu końcowego wszelkich oddziaływań wychowawczych i jest poświęcona żołnierskiej mentalności.

Wychowanie żołnierskie szlachcica zaczynało się w domu rodzinnym, dlatego J. Ryś od niego rozpoczął swoją książkę (część I, rozdział I *Atmosfera domu żołnierskiego*). Rozważania na ten temat są bardzo obszerne i wyczerpujące (zajmują 110 stron). Dokonano tu najpierw opisu architektury mieszkalnej oraz wystroju wnętrz domów szlachty polskiej. Autor wymienił takie elementy, jak: herby szlacheckie, inskrypcje, portrety, obrazy i rękopisy autorstwa członków rodziny. Zwrócił uwagę także na rolę broni (przechowywanej w domach szlacheckich) w funkcjonowaniu społeczeństwa szlacheckiego i jej miejsca w wychowaniu młodego pokolenia. Autor zauważył, że te elementy, poprzez przekaz zakodowanych w nich treści, oddziaływały wychowawczo na dzieci. W dalszej części rozdziału omówiono zagraniczną i polską literaturę historyczną i wojskową przechowywaną w domach szlacheckich oraz proces samokształcenia żołnierza-szlachcica w oparciu o nią.

Rozdział II *Wpływ środowiska wychowawczego na kształtowanie postaw prożołnierskich* jest równie obszerny. W pierwszej kolejności ukazano środowisko rodzinne dziecka szlacheckiego. Zwrócono szczególną uwagę na miejsce ojca i matki w jego wychowaniu. J. Ryś podkreślił zwłaszcza rolę ojca w wychowaniu żołnierskim synów oraz

ich przygotowaniu do służby publicznej. Według niego także matka miała znaczący wpływ na kształtowanie postaw patriotycznych i żołnierskich swoich potomków. Jednym z najważniejszych aspektów wychowania domowego (na które zwrócił uwagę Autor) było wychowanie religijne. Zauważył też, że w zakresie praktycznym dom rodzinny realizował także wychowanie fizyczno-wojskowe. Następnie Autor przeszedł do analizy funkcjonowania rodzin szlacheckich w środowisku sąsiedzkim i kościelnym. Wskazał na liczne patologie panujące wśród szlachty oraz jej wady, które negatywnie wpływały na kształtowanie się osobowości młodych osób. W dalszej części rozdziału omówił różne sposoby popularyzowania militaryzmu w społeczeństwie. Scharakteryzował także funkcje religii w kształtowaniu postaw patriotyczno-żołnierskich oraz opisał najważniejsze dla szlachty obrzędy katolickie. W sposób szczególny zajął się pogrzebami żołnierskimi, które stawały się okazją do eksponowania sławy i męstwa wojennego zmarłych. Wskazał ponadto na wychowawczą funkcję nagrobków kościelnych, portretów trumiennych oraz panegiryków na cześć zmarłych. W tym miejscu chciałbym zauważyć, że zamiast pojęcia „obrzędki religijne”, zastosowanego w tytule na s. 248, powinno się użyć określenia „obrzędy religijne”. To samo dotyczy tego pojęcia użytego w tekście na s. 452.

Druga część opracowania (*Świat*) dotyczy wychowania wojskowego poza wcześniej scharakteryzowanymi środowiskami. Najpierw (w rozdziale III) omówiono instytucjonalne kształcenie wojskowe prowadzone w polskich szkołach w XVI-XVII wieku. J. Ryś zwrócił uwagę na poglądy pisarzy staropolskich na tę kwestię. Przypomnił również pomysły i próby założenia szkoły wojskowej na terenie Rzeczypospolitej czynione przez sejm Rzeczypospolitej, zawierane w zobowiązaniach władców w pactach conventach oraz podjęte przez jezuitów. Najwięcej miejsca w tym rozdziale Autor poświęcił jednak analizie programów szkolnych i oddziaływań wychowawczych szkoły w zakresie przekazywania uczniom wiedzy wojskowej, wprowadzania wychowania fizyczno-wojskowego, kształtowania postaw żołnierskich poprzez stosowną lekturę i teatr szkolny. Zwrócił uwagę na fakt, że wiedza wojskowa w polskich szkołach (w stosunku do Europy Zachodniej) pojawiła się bardzo późno, bo dopiero w XVII w. Zainteresowanie wiedzą wojskową wykazywali profesorzy Akademii Krakowskiej, Akademii Wileńskiej i Akademii Zamojskiej. Zagadnienia wojskowe pojawiały się także w programach gimnazjów różnowierczych oraz gimnazjów jezuickich.

W kolejnym rozdziale (IV) tej części ukazano zagraniczne kształcenie wojskowe Polaków w XVI-XVII wieku. Realizowano je głównie w trakcie peregrynacji edukacyjnych. J. Ryś zwrócił uwagę na fakt, iż ojcowie wysyłający swych synów za granicę nieraz bardzo

dokładnie formułowali zakres ich kształcenia wojskowego. Nieodłącznym elementem większości wyjazdów edukacyjnych szlachty było także zwiedzanie twierdz, arsenałów i innych miejsc obronnych. Okazję do zdobywania wiedzy wojskowej i doświadczenia z tego zakresu dawał także pobyt w obozach wojskowych oraz służba w obcych armiach. Miejscem edukacji wojskowej Polaków stawały się także zachodnie akademie rycerskie oraz szkoły szermiercze i jeździeckie. Autor zauważył, że Polacy bardzo dobrze orientowali się w tym, gdzie warto było wysłać swych synów na nauki w zakresie sztuki wojennej.

Według J. Rysia wyjazdy zagraniczne odgrywały niewielką rolę w formowaniu polskiego żołnierza-szlachcica. Natomiast, jego zdaniem, najsilniejszym i najważniejszym ogniwem w procesie edukacji żołnierskiej był obóz wojskowy. Temu problemowi poświęcił rozdział V (*Seminarium militum – obóz wojskowy, jako miejsce szkolenia i wychowania żołnierskiego*). Zagadnienia uwzględnione w tym rozdziale zaprezentowano bardzo obszernie i szczegółowo, co spowodowało, iż liczy on 100 stron. Składają się na niego dwa podrozdziały, poświęcone zaciągowi i szkoleniu żołnierza oraz celom i metodom wychowania w obozie wojskowym. W pierwszym ciekawie ukazano kwestię inicjacji wojennej synów szlacheckich. Autor stwierdził, że w czasach staropolskich żołnierzem zazwyczaj zostawało się w młodym wieku (jeszcze przed ukończeniem 20. roku życia). Decyzję w tej kwestii podejmował ojciec. Miejscem gromadzenia się żołnierzy stawały się obozy wojskowe. To w nich odbywało się właściwe szkolenie żołnierskie młodych szlachciców – indywidualne i grupowe. Zdaniem Autora, było ono bardzo szerokie i dopiero po jego opanowaniu żołnierz stawał się pełnowartościowy. Podkreślił on przy tym, że szkolenie wojskowe to nie tylko kwestia sprawności fizycznej i taktycznej zdobytej w toku zajęć obozowych, lecz także psychiki żołnierskiej oraz (zdobytego już w trakcie kampanii wojennych) doświadczenia. Drugi podrozdział dotyczy celów i metod wychowania w obozie wojskowym. Wyczerpująco zreferowano w nim m.in. kwestie specyfiki wychowania w warunkach bojowych, roli prawa wojennego i dyscypliny. Szczególnie zainteresowały mnie w tym podrozdziale informacje na temat kar dla żołnierzy za różnego rodzaju przestępstwa. Autor wymienił kilka ich rodzajów, poczynawszy od kar pieniężnych, a skończywszy na karze śmierci. Zwrócił uwagę także na inną ważną dla żołnierza sprawę, a mianowicie na wychowanie religijne prowadzone w obozie. Było ono związane z groźbą śmierci. Jedną z najpowszechniejszych form religijności były codzienne nabożeństwa obozowe (nieraz połączone z kazaniami). Odprawiali je kapelani obozowi. Autor podkreślił, że kaznodziejstwo spełniało niezwykle ważną funkcję w kształtowaniu nie tylko postaw religijnych, ale także patriotyczno-żołnierskich.

Ostatnia (trzecia) część opracowania dokonuje prezentacji osobowości żołnierza z jej pozytywnymi i negatywnymi stronami. J. Rys starał się wskazać na postulatywne i realne cechy wzorca żołnierskiego. Było to zadanie trudne, gdyż już literatura staropolska stworzyła określony stereotyp żołnierza, który jest tak sugestywny, że nawet współczesnemu badaczowi trudno jest uwolnić się od niego, choć jego przełamanie w uzasadnionych przypadkach jest jego obowiązkiem. Aby ukazać rzeczywiste cechy charakterologiczne żołnierza, najpierw przedstawił ideał dowódcy (Rozdział VI, *Wódz doskonały*). Odtworzył go wykorzystując poglądy zawarte w literaturze staropolskiej i wskazał na pożądane cechy idealnego dowódcy. Następnie (w najobszerniejszym objętościowo, liczącym prawie 120 stron) rozdziale VII dokonał wyczerpującej analizy *Świata żołnierskich wartości*, starając się uporządkować hierarchię wartości w tym specyficznym świecie. Zasadniczy problem, który omówił w tym rozdziale, to motywy podejmowania służby wojskowej przez szlachtę. Okazuje się, że tych pobudek było sporo: obrona wiary i Kościoła katolickiego, poświęcenie dla ojczyzny oraz względy materialne i społeczne. Te ostatnie, zdaniem Autora, miały bodaj najważniejsze znaczenie. Z wojaczką ściśle związana była religijność żołnierska, rozumiana według ówczesnych kanonów. Autor zwrócił uwagę na panujące w tym środowisku przejawy kultu religijnego, które nieraz uzupełniane były przesadami i magicznymi praktykami. Odrębnie przeanalizował także inne sprawy ważne dla żołnierzy, a mianowicie kwestie honoru, waleczności i odwagi. W końcowych partiach rozdziału Autor ukazał śmierć i okrucieństwo żołnierskie, ich przywary oraz solidarność grupową. Dokonał także spojrzenia na żołnierza przez oczami społeczeństwa staropolskiego. Do tego celu wykorzystał stosowną literaturę z tamtych wieków. Wysznuł z niej konkluzję, iż żołnierz co prawda był złem koniecznym, ale należało to zaakceptować, a nawet okazywać mu szacunek i podziw.

Część narracyjną książki zamyka podsumowujące zakończenie.

Struktura książki, jej zakres tematyczny oraz sposób narracji odzwierciedlają przyjętą przez J. Rysia koncepcję badawczą. Oceniając układ wewnętrzny pracy mogę stwierdzić, iż jest przemyślany i logiczny. W monografii Autor zastosował układ problemowy uwzględniający wszystkie zagadnienia istotne dla omawianej tematyki. W przypadku prac tego rodzaju jest to zabieg powszechnie stosowany. W książce bardzo umiejętnie wpleciono w tekst odautorski dobrze dobrane treściowo fragmenty źródłowe, stanowiące ich ilustrację i podbudowę. Swe ustalenia Autor podbudował także solidnie przygotowanymi przypisami (nieraz bardzo rozbudowanymi). Ciekawą rolę w książce odgrywają także ilustracje, których, co prawda, jest zaledwie kilka, ale trafnie uzupełniają one tekst. Monografię cechuje swobodna i erudycyjna narracja Autora oraz wielka umiejętność przechodzenia do kolejnych

wątków tematycznych, co wskazuje na jego duże doświadczenie pisarskie oraz bardzo dobrą znajomość prezentowanej tematyki.

Baza informacyjna monografii obejmuje głównie źródła drukowane oraz literaturę przedmiotu. W mniejszym stopniu uwzględnia źródła archiwalne. Jeżeli chodzi o źródła drukowane, to można powiedzieć, iż ich ilość jest wręcz imponująca. Także wykorzystana literatura jest bardzo obszerna, uwzględniająca publikacje polskie i zagraniczne. Łącznie wykaz bibliograficzny zajmuje prawie 80 stron, co można uznać za ilość dość niespotykaną w książkach. Muszę podkreślić także, że pomimo obszerności monografii, trudno w niej doszukać się jakichś niedociągnięć lub słabych punktów, wymagających odnotowania w recenzji. Jedyną (według mnie) kwestią dyskusyjną jest częstotliwość sięgania po teksty źródłowe dla potwierdzenia konkretnych twierdzeń Autora lub zasadność cytowania niektórych nieraz obszernych fragmentów tych tekstów.

Podsumowując swoje uwagi na temat książki dra Jana Rysia pragnę stwierdzić, iż (w mojej ocenie) jest ona dojrzałym, bardzo obszernym i wartościowym opracowaniem, które wnosi do nauki polskiej wiele ważnych ustaleń. Całość monografii ze względu na zakres tematyczny i sposób ujęcia zagadnień ma charakter prekursorski. Gwarancję jej jakości naukowej dają dodatkowo nazwiska recenzentów wydawniczych, którzy są wybitnymi autorytetami naukowymi w zakresie historii oświaty i wychowania oraz historii wojskowości. Z tych powodów uważam, że ocenianą książkę można uznać za bardzo ważne osiągnięcie naukowe jej Autora spełniające ustawowe wymagania do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego.

3. Istotna aktywność naukowa (pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze)

Habilitanta

A. Pozostałe publikacje

W pierwszej kolejności analizuję opublikowane przez Habilitanta pozostałe publikacje naukowe z obszaru nauk społecznych. Poczesne miejsce w jego dorobku zajmują badania historyczno-oświatowe dotyczące okresu XV-XVIII wiek. Najstarszym, ale wciąż aktualnym (podjętym zaraz po studiach) przedmiotem zainteresowań dra J. Rysia są dzieje szkolnictwa parafialnego w Małopolsce w okresie staropolskim, poszerzone o tematykę szkół-kolonii Akademii Krakowskiej, które nieraz wcześniej też były szkołami parafialnymi. Ta sfera zainteresowań naukowych obejmuje problematykę genezy szkół parafialnych i ich funkcjonowania w wiekach średnich i nowożytnych (w ujęciu syntetycznym i jednostkowym), społeczności szkolnej, procesu nauczania i wychowania, nauczycieli i

obyczajowości uczniowskiej. Najobszerniejszym, jak dotąd, efektem jego dociekań naukowych w tym zakresie jest praca doktorska *Szkolnictwo parafialne w miastach Małopolski w XV wieku*, która później została wydana drukiem. W dorobku Habilitanta znalazło się także kilka rozpraw i artykułów dotyczących tego obszaru badawczego. Najważniejsze miejsce zajmują dzieje konkretnych szkół, głównie z terenu Małopolski. Najciekawsze, według mnie prace z tej grupy, dotyczą dwu szkół-kolonii Akademii Krakowskiej: w Nowym Korczynie i Białej Podlaskiej. Zagadnienie szkół-kolonii Akademii Krakowskiej przeniosło z czasem dra J. Rysia w sferę badań nad dziejami Akademii Krakowskiej, co zaowocowało wydaną w 2018 r. obszerną monografią *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Akademia Krakowska. Szkoła Główna Koronna*, Warszawa 2018, ss. 406. Chciałem w tym miejscu poświęcić jej kilka zdań. Jest to opracowanie o charakterze syntetycznym. Praca stanowi studium w pełni oryginalne tak pod względem ujęcia, jak i wykorzystania materiałów archiwalnych. Autor przy jej tworzeniu przyjął strukturę problemową. W sposobie prezentowania zgromadzonych informacji dominuje narracja i faktografia. Książka prezentuje wysoki poziom naukowy, wykorzystuje najnowszy stan wiedzy, podbudowany szerokimi badaniami źródłowymi. Jej Autor nie tylko usystematyzował i uporządkował rzeczy już znane z literatury historycznej. Dokonał także całościowego opracowania problemu badawczego zakreślonego w tytule, wydobywając z obfitych i umiejętnie wykorzystanych źródeł fakty dotąd nieznane. Praca stanowi więc interesujące kompendium wiedzy o tytułowej uczelni. Monografia została zredagowana z dużym znawstwem i doświadczeniem pisarskim, wskazującym na wysokie umiejętności naukowe Autora.

Odnośnie dziejów polskiej oświaty w XVI-XVIII w. dr J. Ryś podejmował także tematy bardziej ogólne. Jednym z pól zainteresowań naukowych uczynił wychowanie i nauczanie w ówczesnych szkołach. Habilitant omawiał główne kierunki wychowania, zajął się staropolską dydaktyką, odtwarzał życie uczniów i ich obyczajowość. Jednym z nurtów jego badań stała się kwestia funkcjonowania staropolskiej rodziny. Ważne miejsce w zainteresowaniach badawczych zajęło także szkolnictwo wojskowe w Polsce w XVIII w., związane z innym obszarem zainteresowań, a mianowicie z wychowaniem i edukacją żołnierską. Wszystkie wyżej wymienione zagadnienia zostały zreferowane w licznych artykułach.

Habilitant nie unikał także tematów związanych z późniejszymi czasami, tj. z XIX i XX w. Podobnie, jak w przypadku epok wcześniejszych, dr J. Ryś zajął się rozwojem ówczesnego szkolnictwa, zwłaszcza podstawowego i średniego. Problematykę tę prezentował

w obszernych opracowaniach dziejów poszczególnych placówek, które wymagały solidnej kwerendy archiwalnej. Dzięki temu udało mu się dotrzeć do wielu nieznanymi materiałami źródłowymi. To pozwoliło na szczegółowe opracowanie ich historii.

Kolejnym obszarem badawczym dra J. Rysia stało się kształcenie nauczycieli i działalność organizacji nauczycielskich w okresie XIX-XXI w. Działalność dydaktyczna związana z organizacją różnych form doksztalcenia nauczycieli i kierowanie projektami europejskimi skłoniła Habilitanta do opracowania komparatystycznych ujęć dotyczących kształcenia nauczycieli w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Przy tej okazji interesował się także aktualnymi problemami związanymi z nauczaniem dzieci cudzoziemców i wielokulturowością.

W dorobku Habilitanta bardzo dużo miejsca zajmuje biografistyka oraz artykuły popularyzujące osiągnięcia naukowe a także opracowania o charakterze podręcznikowym. Te kierunki badawcze rozwijał, uczestnicząc przez wiele lat w pracach Pracowni Biografistyki Instytutu Historii swej macierzystej uczelni.

Swoje wyniki badań nad przeszłością dr J. Ryś dokumentował różnymi formami pisarstwa naukowego: książkami autorskimi i współautorskimi, artykułami i rozprawami naukowymi w czasopismach naukowych, rozprawami w monografiach zbiorowych, recenzjami, komunikatami, sprawozdaniach, notami biograficznymi i innymi.

Dokonując sumarycznego zestawienia dorobku naukowego pragnę zauważyć, że według przedłożonego mi wykazu publikacji dr J. Ryś (po uzyskaniu w 1991 r. stopnia naukowego doktora) do marca 2019 r. (oprócz swego najważniejszego osiągnięcia naukowego) wydał dodatkowo 2 źródłowe monografie autorskie: *Szkolnictwo parafialne w miastach Małopolski w XV wieku*, Warszawa 1995, ss. 150 (drukowana rozprawa doktorska) oraz *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Akademia Krakowska. Szkoła Główna Koronna*, Warszawa 2018, ss. 406, a ponadto syntetyczne opracowanie *Wielka Historia Polski 1384-1572*, Kraków 2002, ss. 320. Jest także współautorem (wraz z Z. Rutą) obszernej monografii *I Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie do 1939 roku*, Kraków 1999, ss. 257.

Z kolei na dorobek pisarski zamieszczony w krajowych i zagranicznych periodykach naukowych z zakresu historii i pedagogiki składa się 25 artykułów (z tego 3 współautorskie, w których, we wszystkich przypadkach, udział Habilitanta wynosił 50%). Z tego 1 jego tekst opublikowany został w „Kwartalniku Pedagogicznym”, znajdującym się w bazie ERIH. Dużą część artykułów zamieszczono w polskich czasopismach naukowych z ówczesnych ministerialnych list B i C czasopism punktowanych („Kwartalnik Pedagogiczny”, „Przegląd

Historyczno-Oświatowy”, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”). Dwa artykuły ukazały się w j. ukraińskim w czasopiśmie ukraińskich. Tytuły wymienionych periodyków naukowych dają gwarancję jakości tekstów autorstwa dra J. Rysia. Ponadto sama ich ilość świadczy o tym, że wkład Habilitanta w rozwój nauk historycznych i pedagogicznych jest bardzo istotny.

Poza tym pora grupa publikacji Habilitanta (33 pozycje) wydana została w różnych opracowaniach zbiorowych. W 9 przypadkach jest on ich współautorem. Z tego 1 tekst wydano w j. ukraińskim. Wspomniane prace zazwyczaj stanowiły pokłosie konferencji naukowych (z czynnym udziałem dra J. Rysia), organizowanych przez różne polskie uczelnie. Dodatkowo w 1 przypadku była to uczelnia ukraińska. Poza tym 10 publikacji to komunikaty, wstępy, tłumaczenia, wywiady. Zamieszczono je w liczących się periodykach naukowych, takich jak „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Biuletyn Historii Wychowania”. Sporą część dorobku stanowią bardzo liczne (idące w setki) hasła biograficzne i encyklopedyczne. Dorobek twórczy uzupełnia 9 recenzji, także zamieszczonych w czołowych polskich periodykach z zakresu historii i pedagogiki: „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Biuletyn Historii Wychowania”, „Studia Historyczne”, „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”.

Oceniając dorobek pisarski Habilitanta stwierdzam, że jest on ilościowo bardzo duży oraz bardzo znaczący, ze względu na podejmowane różnorodne tematy i formy publikacyjne. Świadczy to bardzo dobrze o głębokim zaangażowaniu dra Jana Rysia w pracę badawczą i pisarską. Dlatego uważam, że jest on naukowcem dociekliwym, świetnie orientującym się w problematyce szeroko pojętej historii wychowania i oświaty. Doskonale potrafi panować nad ogromnym materiałem informacyjnym, wybiera zadanie niełatwe, ale ciekawe i ważne. Jest przy tym pracowity, sumienny i dbający o szczegóły. Ma też umiejętność swobodnego poruszania się po zagadnieniach nieraz bardzo złożonych. Jego teksty są wyczerpujące, dopracowane redakcyjnie, cechują się rozbudowaną bazą źródłową. Znaczna ich część jest bardzo obszerna.

Należy podkreślić, że prace naukowe dra J. Rysia są zauważane w środowisku naukowym osób zajmujących się zbliżoną problematyką i są przez nich cytowane w ich publikacjach. W przypadku Habilitanta Indeks Hirscha wynosi 2, przy liczbie cytowań 10. Jednak Habilitant podaje, że według jego indywidualnych obliczeń cytacji jest co najmniej 20.

B. Konferencje naukowe

Aktywność naukowa dra J. Rysia przejawia się także uczestnictwem w życiu polskiego środowiska historyczno-oświatowego. Często bierze on udział w konferencjach naukowych, sympozjach i debatach. Do tej pory uczestniczył w 31 konferencjach o charakterze międzynarodowym i ogólnopolskim oraz w 1 zagranicznej, na których wygłosił referaty lub zabierał głos w dyskusji. Trzykrotnie wystąpił z referatami na forum Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich (2004, 2009, 2014). Był też współorganizatorem 1 konferencji, a 6 razy brał udział w komitetach organizacyjnych międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych, w tym 1 – jako przewodniczący komitetu organizacyjnego, 1 – jako sekretarz i 4 razy – jako członek komitetu organizacyjnego.

C. Popularyzacja nauki

Dr J. Ryś posiada także znaczące osiągnięcia na polu działalności popularyzującej naukę. Miał swój udział autorski w następujących seriach popularnonaukowych o charakterze podręcznikowym: *Wielka historia Polski*, *Wielka historia świata* oraz *Literatura polska: teatr, czasopisma, oświata*.

Habilitant w zakresie badań nad oświatą i wychowaniem od wielu lat współpracuje z najważniejszymi ośrodkami naukowymi w Polsce zajmującymi się historią oświaty i wychowania. Był w grupie założycielskiej Polskiego Towarzystwa Historii Edukacji, którego w dalszym ciągu jest członkiem. Bierze udział w pracach Zespołu Historii Wychowania przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN.

D. Osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne

Kierunki jego działalności naukowej wiążą się z tematyką realizowanych przez niego zajęć dydaktycznych. Jako nauczyciel akademicki prowadzi zajęcia w formie wykładów i ćwiczeń z historii wychowania (historii myśli pedagogicznej) i edukacji nieformalnej na przestrzeni wieków, a w przeszłości realizował także zajęcia z pedagogiki porównawczej i edukacji europejskiej. Od 1993 r. prowadzi seminaria magisterskie. Dotychczas wypromował ok. 350 magistrów i ok. 100 licencjatów. Do pracy dydaktycznej przywiązuje wielką wagę, starając się o wysoki poziom merytoryczny zajęć i wprowadzanie innowacji dydaktycznych.

W latach 2002-2005 Habilitant kierował grantem *Educational unity: idea, developments and practical issues* z fundacji Jeana Moneta *History of European*. Ponadto uczestniczył w 2 programach europejskich. Poza tym opracował 2 autorskie programy studiów podyplomowych. Dodatkowo od 1997 r. kieruje studiami podyplomowymi „Organizacja i zarządzanie oświatą”, których program systematycznie modyfikuje, dostosowując do zmieniających się przepisów oświatowych. W 2014 r. opracował program nowego przedmiotu kształcenia: *Edukacja nieformalna dziecka na przestrzeni wieków*, który

został wprowadzony na kierunku Pedagogika przedszkolna i szkolna. Prowadzi go do dziś w formie wykładu i ćwiczeń. Uruchomił i prowadził w latach 2002-2006 „Kwalifikacyjny kurs pedagogiczny”. Zdobyte doświadczenia organizatorskie pozwoliły mu na podjęcie bardziej wymagających przedsięwzięć. Był pierwszym pracownikiem Akademii Pedagogicznej, który włączył się w realizację projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Habilitant aktywnie uczestniczy w życiu organizacyjnym swej Katedry Historii Oświaty i Wychowania. Przez 10 lat (1997-2007) był jej kierownikiem. Przez ten okres była ona samodzielną jednostką, wyróżniającą się zarówno pod względem aktywności dydaktycznej, jak i osiągnięć naukowych jej kadry.

E. Nagrody i wyróżnienia

Dr J. Ryś był 2 razy nagradzany nagrodą zespołową rektora WSP w Krakowie i Akademii Pedagogicznej w Krakowie za swą działalność naukową oraz 6 razy nagrodą indywidualną (I, II i III stopnia) rektora Uniwersytetu Pedagogicznego za działalność organizacyjną.

Podsumowując istotną aktywność naukową Habilitanta mogę stwierdzić, iż jego dorobek pisarski i udział w życiu naukowym mieszczą się w zakresie pedagogiki. Na podkreślenie zasługuje nie tylko jego bogata działalność twórcza, ale też popularyzatorska. Również dorobek dydaktyczny i organizacyjny dra J. Rysia świadczą o jego znaczącej aktywności zawodowej. Wszystkie wymienione elementy spełniają kryteria stawiane osobom ubiegającym się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Końcowy wniosek:

Reasumując, stwierdzam, że dr Jan Ryś opublikował bardzo ciekawą, wartościową i obszerną monografię *Żołnierska paideia. Wychowanie i szkolenie wojskowe w Polsce w XVI–XVII wieku*, którą można uznać za jego najważniejsze osiągnięcie, spełniające wymogi ustawowe. Ponadto posiada on różnorodny i bogaty dorobek naukowy, organizacyjny i dydaktyczny, który oceniam pozytywnie. Przedstawione mi do wglądu publikacje oraz dokumentacja dotycząca osoby dra J. Rysia wskazują na wysokie kompetencje Habilitanta jako bardzo aktywnego twórczo i cenionego nauczyciela akademickiego. Jego wszechstronna działalność badawcza oraz dorobek naukowy mieszczą się w obszarze nauk społecznych w zakresie pedagogiki i stanowią znaczący wkład w rozwój tej dyscypliny. Tym samym (w oparciu o ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki) spełniają kryteria osiągnięć naukowo-badawczych

niezbędnych do uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Wnioskuje więc o dopuszczenie dra Jan Rysia do dalszych etapów w postępowaniu habilitacyjnym, rekomendując Komisji Habilitacyjnej wystąpienie do Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Roman Telusz